

TONGADA II. Número 30. Inca 27 Septembre de 1903

ES Caud' Inca

Lladrà cada diumenge mentres li donin que menjar

Administració e Impremta: S. Francesch, 23.

ESPAÑA: UNA PESSETA CUATRIMESTRE ... ESTRANJER: DUES IDEM. IDEM

PAGO PER ADELANAT

Notes de ma cartera

1898

LA REPATRIACIÓ DELS PRESONERS DE L'ESQUADRA CERVERA

Sembla qu'era ahir, mes ja són passats anys y el recorç romà a ma memòria qual el primer dia.

Era un dematí ploviós y ventós del mes de Setembre, el dissapte de la diada de Sant Miquel; a redòls, se veia guaytar el sol per entre la negra enigmàtica que tapava el cel; de tant en tant, els nigüls deixaven caure gotes grosses com a llenties: semblaven llàgrimes de ternura, acompanyades del planyol ciúlio del vent que, topant, passava per entre els texits de cordes dels barcos y fils dels cordells de coure portadors de l'electricitat.

Era a n'el port de la capital de l'Illa de Menorca, aquelles marjades netament emblanquinades, fent serpetjant pujades y com a curuculls aquells aplecs de cases, també engalanades ab blanques túniques, alçades a la vora dels serrats penyals, donaven un aspecte trist, com a cementiri de llarga filada de tombes, a la coloma blanca del Mediterrani, a la ciutat mahonesa, y reflectint dins les crestallines y sempre tranquilles, a lo més rissades aigües del seu port, els negres nigüls qu'esquinçats s'escampaven, feya més pesarosa l'angúnia del cor condolit de la gentada nombrósia, qu'allà esperava uns al país, altres a l'amich, al company d'infantesa que tornaven ab la vergonya de la derrota, qui feya vermelletjar les galtes d'aquells joves mariners de l'esquadra qu'allà a Santiago de Cuba, a les ordes del Almirant Cervera, s'afonà devant el número més potent dels nord-americans.

Però quí tornava quins eran els que contarien la desgracia y nos faríen plorar als morts d'aquella tragedia? Quantesmares impacientes esperarien noves del seu fill presoner de guerra, travessat per les bales, rostit demunt la cuberta del seu barco o engolit p'els tiburons?

Ay! tapem tanta negrura y tristeza, dexem als orfens plorar llur desgracia, a les viudes llur soledat y a les mares la perduda del tres de les seues entranyes. Que plorin tots qu'el temps pren part ab el seu dol, gemegant les cordes de les gables y plorant los nigüls clares grosses y acompanyades gotes y presenciem l'arribada dels sobre-vivents de la derrota.

Aquell dia més que may, geyen tranquilles les aigües del port mahonés y qual mirall purissim, però endolat p'el negre refleix dels nubols, en ell si veyen retratades les costes del contorn; el vapor correu pronte, donà la volta a la darrera cala qu'el d'ú a n'el seu fondetjadó, la seua andadura era tranquila y majestuosa, tota la cuberta venia plena de passatgers.

Al presentarse a la vista el barco, totes les mirades foren dirigides a ell escudriñadores, cercaven entre aquells passatgers; tot-hom esperava una cara coneuguda que l'informás, un fill que no havia de veure, o un germà a n'aquí havia de plorar.

Un crít destrossador sortí d'entre la multitud, dues dones endolades, com a loques corrian, s'obriren camí per entre la gent, eran una mare y una filla, qu'havían parlat a un fill a n'el seu germà, qu'havían piorada la seua mort y

compareixia ab aquell barco sá y bo a casa per axugá les llàgrimes d'aquella familiar inconsolable.

Posà la sola el barco y un torrent desbordat envestí, dos cràmuls de carn humana s'abrazava ab àbras d'amor, jo vaix quedà mitjà devant aquell enternidor quadre gravat a me memoria per sempre; els braus mariners que pochis mesos abans s'envestíen per lluitar ab fieresa destrossadora, ara s'abrazaven ab les de germanor y tendresa; en cel seguia deixant caure aquells llàgrimes de tristor per la commiseració humana.

Ben hage la pau y je manor, y descausin en ella els morts d'aquell dia de guerra.

— Malferit

La Belenguera

La Belenguera s'ha
La Belenguera s'farà
Cansó popular.

La Belenguera misteriosa,
com una aranya d'art sotit,
buyda que buyda sa filosa
de nostra vida trau io fil.
Com una Parca, de civila,
texint la tela per demà.
La Belenguera s'ha, s'farà
Girant la ullada c'ip'envera,
guanya lesombres de l'avio,
y de la nova primavera
sab ahont s'amaga la llevor.
Sab que la soca més s'enfila
com més endins pot arrelar.
La Belenguera s'ha, s'farà
La Belenguera s'farà.
Quant la parella ve de noces,
ja veu y conta sos minrons;
veu com devallan a les fosses
els qu'ara viuen d'i usions,
els qui a la p'issa le la vita
s'run a riue y a cantá,
La Belenguera s'ha, s'farà,
La Belenguera s'farà.

D. Ramon Gallego de la
Plana Ribera
Palma

EsCa d' Inca

Bellugant l'aspi, el fil capdella;
y de la patria la visió
fa bategar son cor de vella
sota la sarja del gipó.
Dins la profunda nit tranquila
destria l'auba qui vendrà.
La Belenguera fila, fila,
la Belenguera filarà.

De tradicions y d'esperances
tix la senyera pel jovent,
com qui fa un uel de nòriances
ab caballeres d'or y argent
de l'infantesa qui s'enfila,
de la vellura qui se'n vá...
La Belenguera fila, fila,
la Belenguera filarà.

JOAN ALGOVER.

Un pastor y un micter

Axò era un pastor que sempre demanava doblers a l'amo, y l'amo li deya:

—No'n tench.

—¿No'n teniu? arribá a dir es pastor.
Ara heu vorem si'n tendreu.

Topa un mercader, li ven sa guarda y cobra.

Se'n va a l'amo y li diu:

—Mirau, ja no importa que me'n doneu de doblers. Ja tench cobrada iota sa soldada.

—¿Que dius que farás?

—Que le tench cobrada tota.

—Pèro ¿com pot ser axò?

—Jo us ho diré. Com vos sempre me déieu que no teniu doblers y jo n'via de mester prou, he dit: Qui té plats pot fer tests. Diu l'amo que no té doblers y té sa guarda? Li vendré sa guarda, y axí cobrarem.

—Y l'has venuda? digué l'amo tot tras-tornat.

—Com dos y dos fan quatre.

—Com l'amo va veure que deya ver, se posá fet un dimoni.

Flastomava, renegava, feya potadetes, treya soch pes caçals.

Y la cosa no quedá asuxí.

Ell y es seu siy aplegan es pastor, y li donan una planissada de mort, qu'es pensaven haver fet llach.

Es pastor, axí com pogué, se'n va a contarho a un micter, perquè'l desensás.

Es micter hi pensá una estona, y diu:

—Mira, gonyarem si fas lo que't diré.

—Diga.

—Ido tú, per més que't pregünten y que't demanen, no has de donar altre costesta que fer ¡bee!, y já vorás que't dirá de be.

Duen sa questió a n'es tribunal, y s'hi presenten es micter y es pastor y l'amo y es siy de l'amo.

Y es pastor boca closa.

Es micter comensa's seu sementer contra l'amo y es seu siy, que merexien penjar porque havían atupat tan fort es pastor, que l'havían deixat per mort, y que per amunt y que per avall.

Es jutje se posa a preguntar es pastor, y pregunta d'assí y pregunta d'allá, y es pastor que no més responia:

—¡Beee! ¡bee!

—Que sera ssò? diu es jutje. Y aquest homo que voldá ser b'irla de mí?

—No, senyor diu es micter. Es que fou tan forta sa tupda, que ha perdut es conversar, y no me li recorda lo que san ses eueyes.

Y aquí's polisó respongué més fort y es querdat:

—¡Beee! ¡bee!

—Basta! ¡basa! diu es jutje.

Y condemna l'imo y es seu siy en costes, que les haguerer de pagar un dobler de munt s'altre, y lavò sa guardà manco, per més burla y afroita.

Es micter y es pastor se'n van tot xalets: es micter xarrant pels colzos, y es pastor boca closa.

—Anem a ca-eua, diu es micter, y me donarás lo que'm toca.

—¡Beee! va dir es pastor.

—Dexa anar el belar, que ja no es hora. Es pacies son que, si guanyavem, mos havíam de partires doblers de sa guarda. Hem gonyat? Idò n'hi ha la mitat de meus.

—¡Beee! torná ser es pastor.

—No'm iengas ab xirimindangues aratu, diu es micter, més de mitx cremat; Ha-la depressa a ca-teva, y ja ser partitions! Cas das, ú que tenga lo qu' es seu.

—¡Beee! ¡bee! ¡bee! torná ser més sorti es pastor.

Que me'n direu?

Ell be sitjà 'ls ays es micter, be recapitola, be le hi digué a n'es pastor, y le hi torná dir, y l'accompanyá a caseua, y li seu amenasses, y li va moure un rabin-bori, però ell no'l va tréure des 'bee! a n'és pastor.

Es miser, tot cremat, se'n va a contarho a n'és jutje, y es jutje, li digué:

—¿Y qu' encara bela?

—Si, setiyor! respon es micter, però bella de traydoria.

—Idò, digué es jutje, també haurás de belar tú, però de bon de vetes.

Y es micter hagué de ferho axí.

Per axò deu esser que quant un no ha pogut cobrar, diuen:

—Encara bela.

No hi ha remey: es qui estan posats per donar conseys, si hi han de mirar en so donarlos, si no volen que los surta qualche florongo com manco s'ho penserán, que los fassa veure estels de bell de dia.

Qui sembra carts, cuy espines.

Antoni M. ALCOVER Pire.

Veritats d'en Pere Taleca

Sa teua carta Clement
vaig rebre; es cosa ben certa,
obrirla y quedar uberta
va ser cosa d'un moment.

Vaig resoldre de seguida,
sense gens de cabiflá,
a ella no contestá
sins després d'esser llegida.

Bé te puch assegurá
Clement amb una plomada;

que's cosa ben aprovada
que tothom viu des menjá.

Si per cas hey ha qualqún
que no meng de tot lo dia,
li diu sa gran majoria:
que s'ha quedat en dejú.

També es cosa ben segura;
tot aquell que vol está
sense beure ni menjá,
el duen a descansá
a sa freda sepultura.

Més te puch di en veritat
(amb axò estich ben fort),
que's Congrés ha decretat:
que ningú pot s'enterrá
sins després que sia mort.

Ja veus d'aquesta manera
viure aquí es un xalá.
Cuant te'n vas a passarjá,
ningú veurás caminá
en sos peus girats derrera.

Una de ses coses bones
que té aquest poble Clement,
es que té molta de gent,
que's compón generalment
a homes, nins, aïllets y dones.

Més te dig p'és teu conhort,
que si vens qualche vegada
a n'aquesta terra honrada,
tens sa vida asegurada
sins a s' hora de la mort.

Cad'a ny per devés Nadal
fa un fret sense consol;
per Agost y Juriol
fa una calo infernal.

Si axò te fa bon efecte
y vols venir aquí està
si tu ets un bon subjecte
jamay te saltará es pà.

Jaume Puigserver.

Carta uberta

Sr. Director d'Es Ca d'Inca.

Benvolgut Sr.: Entusiasmant y ple d'admiració devant el colossal, imponentable, costosissim e imprescindible oferiment que, (segons acap de lletgit en una eloquentíssima, clàssica e inimitable proclama dirigida a los habitants d'aqueixa privilegiada Ciutat,) l'heroica y glorióssima Sociedad de resistencia, titolada *La Justicia*, acaba de fer a l'humanitat inquera, mediante una Camilla, o Llitera, per trasportar ferits, coixos o báldats a la seua casa; me permeti que li espresi publicament la meua admiració y entusiasme.

Que valen devant aquest oferiment toutes ses Institucions que los «spiritus aferados a lo tradicional, sin renovaciones ó mudanzas, y, por consiguiente, engreidos en su ideal al extremo pernicioso y refractario a todo progreso...» han realisat y están practicant a favor d'els pobres, ferits y desgraciats per medi de les Conferencies de S. Vicens; del Pà dels pobres de S. Antoni, d'els hospitals, hospicis, Incluses, Cases de locos, de veys, de orles... de tants y tantes com estan funcionant cada dia y per totes parts, que no mareixen la pena de ser anomades, y que per vergonya y humiliació no gosen casi treura a rotlo els seus ignorants, retrògados y aferrats propagandistes a lo tradicional.

Es Ca d' Inca

Verament poren consolarse y estar gloriosos, inflats y satissets de la seu colossal empresa, el Socis de *La Justicia*, segús de que el seu oferiment, desembolsos y sacrifici estarà sempre a sa major altura del progrés y civilisació possible; y que tots els qui no alabin, admirin y proclamin a sò de trompeta, el seu oferiment, no serán mes qu' uns calumniadors, envejosos e indignes de sa famosa, humanitaria, progresista il-lustrada y gloriosíssima Sociedad de resistencia del gremi de sabaters, titolada *La Justicia*!

Llástima qu'el seu envidiable exemple no s'escamp y propagui per tots els llogarets, pobles, ciutats, capitals, reynes y nacions de tot el mon coneut y a coneixer!

Per part meva, no sols los don sa més cuaplida y entusiasta En-hora-bona, sino que també m'oseresch a contribuir a alguna cosa, si, com se mareix y te aguanyat, resolen alsarlos algun monument sus mitx de la més gran Capital de la terra, o dalt sa montanya més alta de la mar.

Son affim.

Ll. T. N.

Inca 21-VIII-3.

CRONICO

Dia 8.—Aygo a portadores per tot Mallorca y a algunes parts acompañada de calabruix com a nous. Ha fets molts de mals materials.—El pobles de Lloseta, Costitx, Maria, Alcudia etc. celebren se seva festa que s'aygo los desberata.

—El Rey y sos accompanyants arriben sense novedat a Soria. També se fan festes per llarch.

—El president del Senat senyor Azcárraga visita s'arsenal del Ferrol.—A Sant Sebastiá hey ha batalla de flors, jochs d'artifici y concurs de carruatges.—A Badalona fan un mitin carlista.—De Estella fuitx es quefe de Correus y Telegrafos, ab vuit o 10.000 pessetes de sa recaudació.

—Cuant sortia de Belgrado el rey Pere l'aprelegaren y tiraren algunes bales a n'el seu cotxo.—La ciutat de Sant Miquel de Yucatan (Estats Units) ha estat destruïda per un súblit.—El Rey d' Inglaterra ha nombrat aimirants de la seva marina als sobirans de Portugal y d'Alemanya.

Dia 9.—Es molt comentada sa visita del senyor Cobian a don Antoni Maura, per creurerla relacionada ab la presidencia del Congrés. En Villaverde el desment dijunt qu'el president del Congrés serà en Romero Robledo, d' acord ab en Silvela y en Maura y ab els vot dels seus amichs.—El Rey y els Princeps arriben a Valladolid ahont los fan una brillant rebuda.

—Està reunit a Viena un Congrés interparlamentari, al que asisteix el delegat espanyol senyor Marcoartú.—Res de nou de s'actitud de ses potencies devant sa sangriola guerra de Macedonia: arriben, en camvi, des lloch de sa lluitaa noves aborroneadores; es turchs fan sa guerra a soch y a sang; més de 50 pobles tenen destruïts,

deixant els cristians ab sam y sense foganya
Dia 10.—Els repatriats fan un mitin pera demanar que les sien pagats els seus alcances.—A Valladolid el Rey visita els cortés, s'Universitat y algunas iglesies; en son honor se fa una funció de gala a n'es teatre.

—A pesar de les negatives dels telegramas oficials se confirma s'existència de sa peste bubònica a sa ciutat de Marsella; haugent ocorregut fins ara 5 morts y 18 atacats a s'hospital «Margalida» ahont s'han preses moltes precaucions.—Una partida de 400 bulgaros, manats per oficials del eksersit, ha passat sa frontera. S' anuncia qu'els revolucionaris enviarán un *memorandum* a ses potencies protestant de ses cruidats des iurchs.—Escròlichs de Marsella han uberta una suscripció pes seu arquabisbe, que va esser privat de sou. Sa suscripció puja deu vegades més qu'és sou que li dava es Govern.

Dia 11.—A Palma axí com corrien moltes veus, de que sa peste també s'havia declarat a Alger, lo mateix que a Marsella, es Governador convoca sa Junta Provincial de Sanitat, la que prengué moltes y acertades medides preventives.

—Asseguren que a Madrid hey ha 15.000 obrers sense trebay, y tenen pòr que per s'hivern no aumentin més.—S'en va de Madrid a Marsella, es director de Sanitat, pera estodiar sa peste bubònica.

Dia 12.—Entrada de fosca va fer un perey de barrumbades fortes de tot, es carrers pareixien torrents.

—Es descubriment dels autors d'una estafa de 50.000 duros lèta a Madrid en s'estiu de 1901, de que va esser víctima un tal *Cantinero*, es l'assumpto de tots els periòdichs. Son tans es personatges y sa confusió qu'existix en aquest assumptu, qu'és impossible concretarho.—A Valladolid el Rey posa primera pedra de sa Granja agrícola experimental, pronunciant un discurs en favó de s'Agricultura.

—Els turchs assassinen un destacament de 300 insurrectes macedonis. Els corresponents telegrafen horrors, encare més espantosos que aqueixa inicua salvatjada, que contempla impàvida l'Europa dels governs poderosos y progressins.

Dia 13.—A Capellà es torrent des mal companyó» s'en dugué un homo, trobant-lo mort a «s'empeltada» de Son Alfonso.—Es «torrent gròs» des Molinar també duya un homo que va esser salvat.—A Ibiza han fet un assassinat y es jutjat ha posat sa ma demunt un sospitos.

—S' estafa del *Cantinero* es s' actuilitat del dia. Però més que de s' estafa, se parla de s'escandalosa participació de que com autors y encubridors, hey figuren acreditats policies y dames aristocràtiques.—A consecuència d'una grave operació quirúrgica, mor a Madrid el torero Reverte; Aquí arriben a parar tots aquells *diestros*!

—A Marsella continua localizada sa peste, creguent que despareixerà pronte.

Dia 14.—La familia real visita sa ciutat de Medina de Campo partint després cap

a Sant Sebastiá, donant per acabat es viatge regi.—En Gasset inaugura a Cieza (Murcia) ses obres des pantano d'Alfons VIII, pronunciant un discurs.—De real orde se donen ses gracies a s'Ajuntament de Barcelona p'és seu complet y ben dispost servicei de Sanitat.

Dia 15.—El Governador civil sortí de Palma cap a Mahon, ab objecte de visitar es lazaret y veure quines condicions sanitaries reunia, y denuncià qualsevol incorrecció que notás.

—A Madrid se celebra sa solemne apertura dels Tribunals, llegint es ministre de Gracia y Justicia un discurs sobre aquella part de nostra legislació que no respon a ses realitats des si jurídich. Es fiscal des Suprem llegeix sa memoria de costum.—A Murcia se fan jochs florals.

—A Marsella ja vuy no més hey hi ha una nova invasió de peste. Es demés atacats milloren molt depresa.—A Lisboa se sent un terra tremol, causant gran alarma però no desgracies.

Es CRONISTA

Lladrades y moxonies

El gremi de sabaters que componen la societat de resistencia titolada «La Justicia» (socialista) (*) respectando un acuerdo de los obreros de la misma que celebraron por primera vez la fiesta del trabajo el 1º de Mayo de 1902, han oferit a la ciutat d'Inca, una llitera per transportar els que tengan qualche desgracia fora de caseva.

No porem menos d'alabar la bona voluntat dels sabaters; així vendrà a simular les societats de la Creu Rotja; encare que la falta de tal llitera, no es una necessitat sentida.

Quant convindrà qu'els nostres heroes la tengan ben preparadeta, Tserà'l primer dia de Maig, quant se celebri la festa del trabay, qu'els obrers socialistes y els sabaters de *La Justicia* respectant tant; y no ns diguen mals intencionats, puis tothom sap, qu'en tal dia, la fiera socialista sol tenir males voltes y mals arrambatjes.

Si s'ajuntament no havia feta llitera, per no esser una nescessitat sentida, ja l' han sentida a quells que p'els Maig passat anvan alts de barret.

Diumenge, a n'el teatre de la societat «El Círculo», havian de rompre una pedra de 100 kilogrames de pes demunt el ventre d'un home. El públich protestà del selvatje nombre, que sols lo havian anunciat per fer una inocen-

(*) De les fulles qu'han repartides.

